

**X. ULUSLARARASI
YUNUS EMRE SEVGİ
BİLGİ ŞÖLENİ BİLDİRİLERİ
(06-08 MAYIS 2010)**

**Hazırlayan
Prof. Dr. Erdoğan BOZ**

ESKİŞEHİR, 2011

SOSYAL BİLGİLER ve TARİH ÖĞRETİMİ İÇİN YUNUS EMRE'DEN MESAJLAR

Yrd. Doç. Dr. Gülin KARABAĞ
Tuğba BELENLİ

Tüm dünyada teknolojik, sosyal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan gelişmeler, dünyayı adeta küresel bir köy durumuna getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler ülkemizde de demografik yapıya, ailenin niteliğine, toplumsal yaşam biçimine, üretim ve tüketim kalıplarına, bilimsellik anlayışına, bilgi teknolojisine, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğine, yansımıştır. Ulusal ya da uluslararası düzeyde bu yaşanan gelişmeler nedeniyle bireyin ve toplumun gereksinimlerinde oluşan değişimler eğitim kurumlarında da yeni düzenlemelere gidilmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle 21. yüzyılın başından beri eğitim yoluyla demokrasi kültürüne sahip vatandaşlar yetiştirilmesinin ulusal ve uluslar arası düzeyde önemli hale geldiği görülmektedir.

“Nasıl bir vatandaş yetiştirilmeli?” sorusunu artık devletler tek başlarına cevaplandıramamaktadırlar (Özyurt, 2007). Öğrencilerin içinde bulundukları dünyayı anlamlandırmaları için eğitim programlarının sürekli geliştirilmesi, gelecek nesillere daha iyi imkânlar sunmak ve öğrencilerin bilinçli ve demokratik vatandaşlar olarak yetiştirilmelerini sağlamak açısından son derece önemlidir. Demokratik vatandaşlık ise farklılıklara saygı, açık fikirlilik, diyaloga girmeye isteklilik, işbirliği yapabilme, hoşgörölü olma, çatışmaları barışçıl yollarla çözme, insan hakları gibi pek çok tutumun öğretilmesini gerektirmektedir. Bu tutumların öğretiminde de sosyal bilgiler ve tarih dersleri büyük önem taşımaktadır. Çünkü “Nasıl bir vatandaş yetiştirilmeli?” sorusunu cevaplayacak önemli derslerden biri sosyal bilgiler, diğeri de tarihtir.

Bu bağlamda ülkemizde hem ilköğretim hem de orta öğretim ders programlarında (sosyal bilgiler, tarih, coğrafya ve

edebiyat gibi) değişiklikler yapılmıştır. Bu dersler yoluyla demokrasinin gelişmesine engel oluşturacak tutum ve davranışların önüne geçilerek öğrencilerin iyi birer birey ve vatandaş olmaları sağlanması amaçlanmaktadır.

Yenilenen Sosyal Bilgiler Ve Tarih Dersleri Öğretim Programları: Amaç, Beceri ve Değerler

Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yapılan tanıma göre: “Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” (MEB 2005).

Erden (tarihsiz) ise sosyal bilgileri “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlanmaktadır. Öztürk’e (2007) göre sosyal bilgiler; hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp, problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır. Sunal ve Haas’a (2002) göre sosyal bilgiler; vatandaşlık yeterliğini geliştirmek için sosyal bilimler ve insan bilimlerinin bütünleştirilmesi çalışmasıdır.

Safran (2009:15) ise “Ülkemizde ilköğretim çağındaki çocuklara vatandaşlık bilgisi ve yaşam için gerekli değer, tutum ve davranışlar sosyal bilgiler dersi kapsamında öğretilmektedir. Bu gelişim dönemindeki çocukların tarih, coğrafya, psikoloji vs. sosyal bilimler disiplinlerine ait bilgileri ayrı dersler olarak kazanması oldukça zor görülmektedir. İlköğretim döneminde

kazanılan bilgilerin, becerilerin ve davranışların sonraki yıllarda da etkisini devam ettireceği göz önünde bulundurulursa, bu dönemde geleceğin büyükleri olacak çocuklarımıza sosyal bilgiler dersinin öğretilmesinin stratejik bir öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılır” diyerek sosyal bilgilerin kapsam ve önemini vurgulamıştır. Görüldüğü gibi bu tanımlarda 6 boyut öne çıkmaktadır:

- Toplumsallaşma/Sosyalleşme
- Sosyal Bilimler ve Yöntem
- Vatandaşlık Bilgisi
- Kişisel Gelişim
- Zaman (Geçmiş, bugün ve gelecek) ve Mekan (Fiziksel ve toplumsal çevre)
- Kültür Aktarımı

Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın vizyonu Programda:

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.” (MEB 2005) şeklinde belirtilmiştir. Bu vizyonda “Nasıl bir vatandaş yetiştirmeli?” sorusunun cevaplandığı, bu amaçla beceri ve değerlerin öne çıkarıldığı ve bunların etkinlikler yoluyla kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının temel yaklaşımında da bilgi, kavram, değer ve beceri gelişiminin sağlanması, öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesi, millî kimlik merkezde olmak üzere evrensel değerlerin benimsenmesi, öğrencilerin kendi örf

ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesi ve toplumsal sorunlara karşı duyarlı olması gibi amaçlara da bu anlayışın yansıdığı dikkati çekmektedir.

Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “mekan algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, empati” gibi sosyal bilgiler dersine özgü beceriler yanında “adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barışseverlik, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik, doğa sevgisi, büyüğe saygı, farklılıklara saygı, tarihsel mirasa duyarlılık” gibi değerler bulunmaktadır.

Dilek (2001), tarih öğretiminin amaçlarını üç temel kategoride toplamıştır. Bunlar; öğrencinin kişisel gelişimi için tarih öğretimi, kültürel mirasın aktarımı olarak tarih öğretimi ve vatandaşlık eğitiminin aracı olarak tarih öğretimidir. Kısacası tarih, artık günümüzde yalnızca geçmişe karşı duyulan kuru ve temelsiz bir ilgi ve merakın ötesinde, bireylerin, toplumların ve ulusların manevi ve ahlaki gereksinimlerine, düşünsel ihtiyaçlarına ve gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin geçmiş deneyimlere dayalı yaşanmış çözüm önerileri sunan bir alan olarak algılanmaktadır.

Barton ve Levstik (2004) de tarihin öğrencilerin diğer insanların meraklarını, ilgilerini ve düşünme biçimlerini anlama ve böylece insanoğlunun çeşitliliğini fark etme, saygı duyma ve anlama kapasitelerinde fark yaratarak vatandaşlığa katkıda bulunabileceğini belirtmektedir. Tarih öğretimine ilişkin olarak Barton ve Levstik (2004), öğrencilerin tarih öğrenirken farklı toplumlar ve insanları, çeşitli bakış açılarını öğrenmek zorunda olduklarını ve böylece de farklı düşüncelerin sosyal etkileşimin bir parçası olduğunu anlayabildiklerini ifade etmektedir. Lee’nin (akt. Barca, 2007) de belirttiği gibi tarih öğrenmenin nedeni onun toplumu değiştirmesi değil, öğrencileri değiştirmesi, onların dünyada gördüklerini değiştirmesi ve onu görme yolunu değiştirmesidir.

2007 yılından itibaren yenilenmeye başlayan Tarih Dersi Öğretim Programında da yukarıdaki çerçeveye uygun olarak Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavrayarak laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olunması, kültür mirasının korunması ve geliştirilmesi, millî kimliğin korunması, geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin öneminin kavranması, Türk milletinin dünya kültür ve uygarlığı içindeki yerinin kavranması, kendi kültür değerlerine bağlı kalarak farklı kültürlerle etkileşimde bulunulabilmesi, farklı dönemlerdeki kişilerle tarihsel empati kurarak geçmişin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açılarından kavranması ve günümüze yönelik çıkarımlarda bulunulması, kültür ve uygarlığın somut olan ya da olmayan mirası üzerinde tarih araştırmaları yaparak çalışkanlık, bilimsellik, sanatseverlik ve estetik değerleri ile barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerlerin öneminin kavratılması ve bu değerlerin korunması ve geliştirilmesi gibi amaçlar yer almaktadır.

Tarih Dersi Öğretim Programı'nda tüm programlarda ortak olan becerilerin yanında, “kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel sorun analizi ve karar verme, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma” başlıkları altında tarihsel düşünme becerilerine yer verilmiştir.

Yenilenen Tarih Dersi Öğretim Programında da vurgulandığı gibi tarih dersiyle barış, farklılıklara saygı ve etkin vatandaşlık niteliklerinin yanı sıra problem çözme, eleştirel düşünme, empati kurma, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım gibi becerilere vurgu yapılmaktadır. (Slater, 1995:146; Haydn, Arthur ve Hunt, 1997: 21-22).

Bu anlayış çerçevesinde sosyal bilgiler ve tarih derslerinden barış ve hoşgörü kültürünün oluşturulması, insanlığa saygılı bireylerin yetiştirilmesi, toplumlararası tarihsel nefret ve önyargıların sonlandırılması, yurttaşlık bilincinin oluşturulması ve ulusal ve uluslar arası dayanışmanın geliştirilmesi beklenir olmuştur (Paykoç, 1991:29-31; Safran ve Ata, 1996:12-13). Gerçekten de tarih dersi öğrencilerin tarihsel

empati kurarak diğer insanların meraklarını, ilgilerini ve düşünme biçimlerini anlama ve böylece insanoğlunun çeşitliliğini fark etme, saygı duyma ve anlama kapasitelerinde fark yaratarak vatandaşlığa katkıda bulunur.

Barış kültürünün oluşmasını ve sürdürülmesini sağlamak da eğitim, özellikle de sosyal bilgiler ve tarih dersleri yoluyla atılacak barış tohumlarıyla mümkün olabilir görünmektedir. Çünkü küçük yaşlarda kök salan kalıplaşmış tutumlar, yetişkinlikte önyargılar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu önyargılar oluşmadan ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde vatandaşlık, barış ve hoşgörü eğitimi gerçekleştirilmelidir. Atatürk'ün de belirttiği gibi dünya ölçeğinde toplumsal ilişkilerin kurulduğu günümüzde, insancıl/evrensel değerlere göre hareket etmek bir zorunluluk haline gelmiştir. *Geleceğin Eğitimi için Gerekli Yedi Bilgi* adlı kitabında Edgar Morin (1999,50) de geleceğe ilişkin benzer kaygılarla “21. Yüzyılda eğitimde artık yapmamız gereken aynı zamanda yeryüzü gezegeninin insanları olarak var olmayı, paylaşmayı, iletişimde bulunmayı, düşünce ve duygu ortaklığı kurmayı öğrenmektir.” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

YENİLENEN SOSYAL BİLGİLER VE TARİH DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YUNUS EMRE’NİN YERİ

Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Yunus Emre’ye doğrudan atıf yapılmamıştır. Ancak Anadolu’nun Türkleşmesi, Moğol istilasası gibi Yunus Emre’nin yaşadığı döneme ilişkin kazanımlar olduğu gibi yukarıda sayılan çeşitli beceri ve değerlerin kazandırılmasında Yunus Emre’nin şiiirlerinden yararlanılabileceğini düşünmekteyiz.

Yenilenen Tarih Dersi Öğretim Programında olumlu bir gelişme de 9. Sınıfın “Türkiye Tarihi (11 – 13.Yüzyıl)” başlıklı 6. Ünitesinde ve Türkçe ve Sosyal Alan öğrencileri için hazırlanan 11. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programının “Türklerde Toplum Yapısı” başlıklı 2. Ünitesinde Yunus Emre’ye doğrudan atıf bulunmasıdır.

9. SINIF/6. ÜNİTE: TÜRKİYE TARİHİ (11 – 13.YÜZYIL)

4. Türkiye Selçuklularının siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerini; Anadolu'nun Türk yurdu olması açısından değerlendirilir.	☞ Darüşşifa (Şifa Evi): Anadolu'da kurulan hastanelerde uygulanan tedavi yöntemleriyle ilgili araştırma yapılır. ☞ Ahi Teşkilatı: Ahi teşkilatının yapısı, kuralları ve teşkilatın siyasi, sosyal, kültürel faaliyetleri rol yapma tekniği ile canlandırılır. ☞ Anadolu Bacıları (Bacıyan-ı Rum): Ahi teşkilatının kadınlar kolunun faaliyetleriyle ilgili araştırma yapılır. ☞ Sigortalama Geleneği: Türkiye Selçuklularında deniz ticaretinin gelişimini anlatan bir sunu hazırlanır. ☞ Anadolu'da İpek Yolu'nun Durakları: Türkiye Selçuklu Devletinde bir tüccara yolculuğu öyküleştirilerek anlatılır. ☞ Yıllar Öncesinden Gelen Mesaj: Yunus Emre ve Mevlana'nın eserlerinden seçilen örnek metinlerle insan sevgisi anlayışı incelenir.	[!] İznik, Konya, Antalya, Alanya, Sinop gibi Selçuklu şehirleri hakkında bilgi verilecektir. [!] Miryakefalon Savaşı'na değinilecektir. [!] Türk-Ermeni ilişkilerine ve Türkiye Selçuklu Devleti yönetimindeki Ermenilerin sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyaşın vurgulanacaktır. [!] Harzemşahlar Devleti'ne kısaca değinilecektir. [!] Ahilik teşkilatı, sosyal, kültürel ve ekonomik yönleriyle ele alınacaktır. [!] Ahmet Yesevi, Mevlana, Yunus Emre gibi Türk-İslam düşünürlerinin düşünce hayatına katkılarının vurgulanacaktır.
--	--	---

11. SINIF/ 2. ÜNİTE: TÜRKLERDE TOPLUM YAPISI

2. Türk-İslam devletlerinde sosyal yapıyı inceler.	☞ Hakan-Hatun/ Anne-Baba: İslamiyetin kabulünden Türk toplum yapısı ve yaşam biçimindeki değişen ve değişmeyen unsurları belirten bir sunu hazırlanır.	[!] Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçukluları ele alınacaktır. Diğer Türk İslam devletlerinden de örnekler verilecektir. [!] Sosyal yapı, değişim ve süreklilik açısından ele alınacaktır. [!] Türk-İslam devletlerinde farklı unsurların bir arada yaşama ve hoşgörü anlayışına değinilecektir. [!] Ahmed Yesevi, Yunus Emre ve Mevlana gibi düşünürlerin insan sevgisi ve hoşgörü anlayışına ilişkin örnekler verilecektir.
--	---	--

YENİLENEN SOSYAL BİLGİLER VE TARİH DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YUNUS EMRE'DEN NASIL YARARLANILABİLİR?

Yunus Emre, 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14.yüzyılın ilk yarısında yaşamış bir Türk ozanı ve düşünürüdür. Düşüncelerini, şiirlerinin bulunduğu "Divan" da ve "Risaletü'n-Nushiyye" de açıklamıştır. Yunus Emre, döneminin önemli olaylarını yaşamış, bunlardan etkilenmiş ve döneminin özelliklerini eserlerine yansıtmış tarihi bir kişiliktir. Anadolu için kritik bir süreç olan Selçuklulardan İlhanlılara, onlardan Anadolu Beylikler dönemine uzanan bir sürece şahitlik etmiştir.

Yunus Emre'nin yaşadığı döneme baktığımız zaman, bu dönemin Türk kültürü için hem bir bunalım ve hem de yeni bir oluşum dönemi olduğunu görürüz. 13. yüzyılın hemen başlarında dünyanın sayılı medeniyetlerinden sayılacak olan Osmanlı İmparatorluğu kurulmuş, Moğol istilası ile yakıp

yıkılan Anadolu’da yeni bir uygarlığın temelleri atılmıştı. Moğol akınlarının etkisiyle batıdan doğuya yönelen göç dalgasıyla Anadolu’da çeşitli merkezler kurulmuş ve bunlar kendi taraftarlarını yetiştirmek yarışına girmişlerdi. Yunus Emre de tam da bu yeniden diriliş döneminde bütün şiirlerinde hoşgörü, bütünleşmeyi, farklılıkları anlayışla karşılamayı ve birbirini sevmeyi salık vererek, çöküşü büyük bir uygarlığa döndürenler arasında hizmet eden bir büyük mutasavvıf şairdir (Günay, 1991). Fikrimizce Yunus Emre’nin bu yönüyle de tarihsel bir şahsiyet olarak yeni nesillere anlatılması gerekir.

Yunus Emre şiirleriyle sadece düşüncelerini yansıtmamış, hem bireyleri, hem toplumu ve hatta insanlığı kucaklayan mesajlar iletmıştır. Ölümünden yüzyıllar sonra bile eserleri yalnız kendi ülkesinde değil, birçok ülkede ilgi uyandırmış ve okunmuştur. Çünkü Yunus Emre’nin şiirlerinde üzerinde durduğu problemler günümüzde de yaşanmakta olan toplumsal problemlerdir, üzerine eğildiği değerler, evrensel değerlerdir. Yunus’a ölmezlik gizini kazandıran da işte bu değerlerdir. (Baltacıoğlu, 1991: 57)

Yunus Emre insanları manevi zenginliğe, gönül dolusu sevgi ve şefkatle bezemeye uğraşmış; ilmin irfanın, ahlakın, faziletin, sevginin, manevi olgunluğun ve yüceliğin peşinde koşmuştur. Aslında Yunus Emre nerede, hangi çağda olursak olalım, adeta herkesin kullanabileceği bir insan olma kılavuzu yazmıştır. (Bolat, 1991:76). İnsan ve onun problemleriyle büyük bir sevgiyle ilgilenen Yunus, çağımız insanının uzun tecrübelerden sonra bilincine vardığı insanın değerini yüzyıllar önce kavramıştır. Bu durum, çağımız insanının yönünü Yunus’a ve tarihe doğru döndürürken, Yunus’u da çağlar ötesinden günümüze getirmektedir (Şanlı, 2009: 956)

Bu nedenle yenilenen Sosyal Bilgiler ve Tarih Dersi Öğretim Programları çerçevesinde yukarıda sayılan beceri ve değerleri kazandırmak için Yunus Emre’nin şiirlerinden yararlanılabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada yenilenen Sosyal Bilgiler ve Tarih Dersi Öğretim Programlarında yer alan bazı değer ve becerilerle Yunus Emre’nin mesajları arasında paralellik kurulmuş ve bu değerleri öğretirken yararlanılabilecek bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

○ **Adalet**

Kâinatta gördüğü düzeni, toplumsal yaşamda da görmek isteyen Yunus; adalet, doğruluk, bilgelik, hoşgörü gibi erdemleri temele almıştır. Kendin için ne istiyorsan, başkası için de onu iste düsturunu şiirlerinde çok etkileyici şekilde vurgulamıştır.

Sen sana ne sanırsan ayruğa da onu san
*Dört kitabın manası budur eğer var isen (299/6)**

xxx

Gitti beyler mürveti, binmişler birer atı
Yediği yoksul eti, içtiği kan olusar (60/3)

xxx

Kendüye yaramazı bireğüye sanan ol
Adı Müslüman anun kendü benzer keşişe (293/3)

○ **Yardımseverlik/Dayanışma:**

Yaşadığı dönemde Yunus Emre, büyüklere saygı, küçüklere şefkat, yoksullara merhamet gösterilmesi fikrini yaymaya çalışmıştır. Ona göre hastaları, düşkünleri, yoksulları kollayıp gözetmek bir insanlık borcudur.

Bir hastaya vardun ise, Bir içim su verdün ise,
Yarın anda karşı gele, Hak şarabın içmiş gibi (388/5)

xxx

Bir miskini gördün ise, Bir eskice verdün ise,
Yarın anda karşı gele, Hulle donın biçmiş gibi (388/6)

xxx

Ne virsen elünile şol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcağız göresin (250/2)

xxx

Duruş kazan, ye yedir, bir gönül ele getir
Yüz Kabe'den yeğrektir, bir gönül ziyareti (380/4)

xxx

* Çalışmamızda kullanılan beyitler; Mustafa Tatcı'nın, Yunus Emre Divanı-Tenkitli Metin, Yunus Emre Külliyyatı-II, H Yayınları, İstanbul 2008 adlı eserinden alınmıştır.

*Doğru yola gittin ise, er eteğin tuttun ise
Bir kez hayır ettin ise, birine bindir az değil (166/5)*

xxx

*Kazandığın veriben, yoksulları hoş görüben
Hak hazretine varıban, oddan o kurtarmak gerek (137/7)*

○ Barış

Yunus Emre'nin duygu ve düşünce dünyasında kavga yerine barış; huzursuzluk yerine derin bir huzur ve hoşnutsuzluk yerine hoşgörü ve sevgi vardır. Bu sebeple şiirlerinde sıklıkla "barış" ve "hoşgörü" temasını kullanmıştır. Şiirlerinde gönlün barış ve sevgi yeri olduğunu ifade eden Yunus Emre, olgun insan olmak için gönül yapmak, gönül onarmak, gönle girmek, sevmek sevilmek gerektiğini, kavganın ise gereksizliğini anlatmaktadır. Onun barış, hoşgörü ve birlik özlemini dile getiren şiirleri, kargaşanın hâkim olduğu bir dönemde Türk halkı için de umut ışığı olmuştur (Baykara, 1991: 39). Yukarıda da belirtildiği gibi günümüzde sosyal bilgiler ve tarih öğretimi ile barış ve hoşgörü kültürünün yaygınlaştırılmaya çalışıldığı düşünülürse, bu değerlerin kazandırılmasında Yunus Emre'nin barış, hoşgörü ve sevgi temalı şiirlerinin önemi çok daha iyi ortaya çıkacaktır.

*Ben gelmedim davi için, benim işüm sevi için
Dostun evi gönüllerdür, gönüller yapmaya geldüm (179/2)*

xxx

*Muhammed darılmazdı, sen neye darılırsın
Bu darılmak sende var, sen derviş olamazsın (111/1)*

xxx

*Dögene elsiz gerek, sen derviş olamazsın
Derviş gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın (111/2)*

xxx

*Adımız miskindir bizim, düşmanımız kindir bizim,
Biz kimseye kin tutmazız, kamu alem birdir bize (333/2)*

xxx

*İlm ü amel ne assı bir gönül yıktınisa
Arif gönül yapduğı beraber hicaz ile (335/12)*

xxx

*Yunus Emre der hoca, gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmektir (91/5)*

xxx

*Gönül Çalabın tahtı, Çalap gönüle baktı,
İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar ise (299/5)*

xxx

*Ak sakallı bir hoca, hiç bilmemiş hal nice
Emek vermesin hacca, bir gönül yıkar ise (299/3)*

xxx

*Beri gel barışalım, yad isen bilişelim
Atımız eyerlendi, eşdik elhamdülillah (292/5)*

○ Bilimsellik/Çalışkanlık

Yunus Emre'ye göre ilmin temeli kişinin kendini bilmesidir. "Ne var ise alemde, o vardır ademde" sözünde de belirtildiği gibi kişi önce kendini tanırsa ve anlarsa diğerlerini tanıması ve anlaması daha kolay olacaktır. İnsanın başkalarını sevmesi, öncelikle kendini tanıması ve sevmesiyle mümkündür. O'na göre, ancak kendi eksikliklerini fark eden insan, özünü kavrayabilir, ruhunu erdemlerle besleyerek dinginliğe ulaşabilir ve bu dinginliği diğer varlıklara yansıtabilir. Yunus Emre bu düşüncesini hepimizin ezbere bildiği çarpıcı anlatımıyla şu şekilde ifade etmiştir:

*İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen, ya nice okumaktır (91/1)*

Yunus Emre insanları cahillikten uzaklaşmaya, bilime, bilgiye ve çalışmaya yönlendirmiştir:

*Eksik olman ehillerden, kaçagörün cahillerden
Tanrı bizar bahillerden, bahil didar görür değil (157/2)*

xxx

*Görmez misin sen arıyı, her bir çiçekten bal eder
Sinek ile pervanenin yuvasında bal olmaya (5/5)*

xxx

*Erenlerin sohbeti artırır marifeti
Cahilleri sohbetten her dem süresim gelir (46/5)*

Bilimsellik değerinin öğretiminde Yunus Emre'nin bilgiye sahip olan kişilerin bildiklerini uygulaması ile ilgili şiirlerinden de yararlanılabilir. Eğitim ve öğretimin tanımında da belirtildiği gibi kişinin davranışlarında kalıcı ve olumlu bir değişim meydana gelmiyorsa, eğitim ve öğretimin gerçekleştiği söylenemez. O'nun deyişiyle "ilmi olup ameli olmamak" öğrenilen bilgiye saygısızlıktır. Yunus bu konuya burada birkaç örneğini sunabildiğimiz şiirlerinde şu şekilde yer vermiştir:

*İlm okumak hasılı ibret almaktır ancak
Çün ibrette değilsin görmeden taş atarsın (248/6)*

xxx

*Halka fetva verirsın ya sen niçün tutmazsın
İlmin var amelin yok günahlara batarsın (248/9)*

xxx

*Alim midir ol ilmine layık ameli yok
Cahil midir ol aşka sata iki cihanı (357/3)*

Yunus Emre'nin bilimsellikle ilgili altını çizdiği bir başka nokta da beyin olgunlaşmasından çok gönül olgunlaşmasıdır. O'na göre gönlün olgunlaşması da, entelektüel olarak ya da çok kitap okuyarak değil, ancak gönül adamı olarak ve sevgi kitabını okuyarak gerçekleşebilir:

*İlminde gark oluban ben beni bilimezin
Dil ile söyleyüben sıfatun eremezsin (256/1)*

xxx

*Alimler kitap düzer karayı aka yazar
Gönüllerde yazılır bu kitabın suresi (378/7)*

○ Dürüstlük/Doğruluk:

Dergaha bile bir tane eğri odun getirmeyen Yunus Emre için her iki cihanda da doğru davranmak, özüyle sözüyle doğru ve dürüst olmak esastır. O'nun en yalın bir anlatımla ifade ettiği gibi:

*Din ü iman bünyadı doğrulukla gerçeklik
Ol tamam olmayacak neyile din çatarsın (248/2)*

xxx

*Ey Yunus Hakkı bilen, söylemez hergiz yalan,
İkilik ile gelen, doğru yolu bulmuş değil (167/5)*

xxx

*Gönül yüksekte gezer, daima yoldan azar
Dış yüzüne o sızar, içinde ne var ise (299/2)*

xxx

*Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ede bir söz (102/5)*

○ Hoşgörü/Farklılıklara Saygı

Malazgirt savaşı sonrasında Alparslan'ın esir Bizans kralına muamelesi, engizisyon mahkemelerinden kaçan Yahudilere karşı tavrımız, Çanakkale'deki Anzak askerlerini kendi askerlerimiz gibi görmemiz, Atatürk'ün Trikopis'e muamelesi ve İzmir'de yere serilen Yunan bayrağının üstüne basmaması gibi tarihî örneklerden de anlaşılacağı gibi Türkler tarih boyunca hoşgörü kültürünün temsilcileri olmuşlardır (Sayılı, 1995:16). Hiç şüphesiz Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli gibi yüce gönüllü Anadolu erenleri de bu kültürün yayılmasını ve bu değerlerin günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır.

Hatta Mevlana ve Yunus Emre'nin şiirlerindeki hoşgörü, saygı ve sevginin çerçevesi öyle geniştir ki sadece insanları değil yaratılmış bütün mahlûkatı da içine almaktadır. İnsanın yeryüzünde Allah'ın bir halifesi olarak yaratıldığını bilen Yunus Emre canlı cansız cümle yaratılmışta Allah'ın tecellilerini müşahade eder ve insanı bu gözle yaratılmışa bakmaya, varlığın mahiyetini anlamaya davet eder (Araz, 2007:6). Bu bakımdan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun söylediği gibi (aktaran Türkmen, 1991: 58) O "...Türk'te olmayanı Türk'e aşlamış değil, Türk'te Türk olanı, Türk'e" bildirmiştir.

Yunus'un insanı ele alışı genel olarak İslami eksenlidir. Fakat onun temel kriteri "Yaratılanı hoş gör Yaratıcı'dan ötürü" düsturudur. Bu bakımdan insanlar ve insanların içindeki gönüller eşittir. Bu nedenle O'na göre soy, sop, millet, din, mezhep farkı gözetmeksizin her kim olursa olsun her insana sevgi ve hoşgörü ile muamele edilmelidir (Kazar, 1999:102):

*Elif okuduk ötürü, pazar eyledik götürü
Yaradılanı hoş gördük, yaradandan ötürü (Kabaklı,1975:21)*

xxx

*Yetmiş iki milletün ayağın öpmek gerek
Yaramağçün ma'suka cümle millete bile (338/8)*

xxx

*Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan
Halka müderris ise hakikatte asidür (29/4)*

xxx

*Yetmiş iki millete kurban ol aşık isen
Ta aşıklar safında tamam olasın sadık (131/5)*

Tıpkı çağdaşı olan Mevlâna'nın: "Gel, gel! Ne olursan ol, yine gel!.. İster kâfir, ister putperest ol, yine gel!.." çağırışı gibi kâfir, Hristiyan, Yahudi, Müslüman, fakir, zengin, siyah beyaz şeklinde hiçbir ayırım yapmadan sınırları, devirleri ve dönemleri aşan evrensel bir yaklaşımla bütün insanları kucaklar (Araz, 2007:4):

*Gökyüzünde İsa ile, Tur dağında Musa ile
Elimdeki asa ile çağırayım Mevlam seni*

xxx

*Derdi öküş Eyüb ile gözü yaşlı Yakub ile
Ol Muhammed-i Mahbub ile çağırayım Mevlam seni
(Kabaklı,1975:182)*

xxx

*Tehi görme kimseyi hiç kimesne boş değil
Eksikliğe nazar erenlere hoş değil (167/1)*

xxx

*Bir kez gönül yıktınisa, bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil (166/1)*

xxx

*İkilikten usandım birlik hanına kandım
Derdi şarabın içtim dermanım yağma olsun (271/4)*

xxx

*Ko ikiliği, gel birliğe yet,
Bir olan canlar ayrı dölenmez (Kabaklı,1975:216)*

xxx

*Senini ben demekliğin manide usul değil
Bu kapı kullarına şaşı bakmak yol değil (163/1)*

xxx

*Sen sana yarar isen bu sözden dıyar isen
Nereye baka isen demegil sen ol değil (163/2)*

○ Sevgi/Saygı

İnsan ile sevgi arasındaki münasebet neyse, Yunus ile sevgi o kadar özdeştir. Sevgi denince hemen ilk akla gelen isim Yunus Emre'dir. Dünyada hiçbir yazar sevgi ve aşk kelimelerini onun kadar çok ve böylesine içten kullanamamıştır. (Baltacıoğlu, 1991: 54)

Asıl adı "Yunus" olan Yunus Emre, sevgiye ve aşka öylesine önem vermiştir ki, Allah aşığı anlamında olan "Emre" sözcüğünü şeyhi olan Tapduk Emre'den alarak kendi adının yanına eklemiştir.

Yunus Emre insanın dünyadaki amacını "Sevelim sevilelim dünya kimseye kalmaz." sözleriyle ifade etmiştir. Zira insanoğlunun bu dünyaya geliş sebebi kavga etmek, kötülük yapmak, toplumda fitne çıkarmak, huzursuzluğa sebebiyet vermek değil; tanışmak, bilişmek, sevmek, sevilme ve hoşgörülü olmaktır:

*Gelin tanış olalım, işin kolayın tutalım
Sevelim sevilelim, dünya kimseye kalmaz (103/5)*

xxx

*Yunus sözün anlar isen, mani'sini dinler isen
Sana iyi dirlik gerek, bunda kimseler kalmaz (103/6)*

Sevgisiz gönülleri ise taş ve kararmış, sarp, katı kışa benzetmektedir:

*İşidin ey yarenler aşk bir güneşe benzer
Aşkı olmayan gönül, misali taş benzer (66/1)*

xxx

*Taş gönülde ne biter dilinde ağı tüter
Nice yumuşak söylese, sözü savaşa benzer (66/2)*

xxx

*Aşık gönüller yanar, yumşanır muma döner
Taş gönüller kararmış, sarp, katı kışa benzer (66/3)*

Yunus Emre'nin telkin ettiği insan sevgisi, yakın çevreden başlamak üzere sudaki halkalar misali genişleyerek bütün insanlığı kucaklayacak mahiyettedir. (Demirci, 2008:142) Bütün mutasavvıflarca işlenen bu tema Yunus Emre tarafından da sıklıkla vurgulanarak dile getirilmiştir:
*Bu tılsımı bağlayan, türlü dilde söyleyen
Yere göğe sığmayan, sığmış bu can içinde (302/3)*

xxx

*Çok aradım özledim, yeri göğü aradım
Çok aradım bulmadım, buldum insan içinde (339/3)*

xxx

*Aşk imamdır bize, gönül cemaat
Dost yüzü kibledir, daimdir salat (20/1)*

xxx

*Aşksızlara benim sözüm benzer kaya yankısına
Bir zerre aşkı olmayan belli bilin yabandadır (65/3)*

xxx

*Biz sevdik aşık olduk, sevildik maşuk olduk
Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası (382/3)*

xxx

*Dört kitabın manisin okudum ezber ettim
Aşka gelince gördüm bir uzun hece imiş (124/9)*

xxx

*Eğer aşkı seversen can olasin
Gönüller tahtına sultan olasin (279/1)*

xxx

*Kimde ki şefkat vardır, rahmet dahı andadır
Şimdi bir gönli açık, sünni Müsülman kanı? (396/2)*

○ Misafirperverlik

Türklerdeki yedirme içirme, misafirperverlik davranışının bir göstergesidir. Cömertliğimiz, konukseverliğimiz yabancılar tarafından her zaman takdir

edilmiştir. Yunus Emre Divanı'nın birçok yerinde yemek ve yedirmek tavsiye edilir ve Dede Korkut hikâyelerinde bile kendini gösteren bu milletimize has özellik (Koca, 1991:280) şöyle vurgulanır:

Yegil yedirgil biçare eksilirse Tanrı vere
Bir gün tenün yire gire girü kalan nendür senün (148/8)

xxx

Duruş kazan, ye yedir, bir gönül ele getir
Yüz Kabe'den yeğrektir, bir gönül ziyareti (380/4)

xxx

Gözün görürken ye yedir, yoktur diye etme özür
Dünyada hasıl nedir, ye iç bazar eyle ver, al (153/4)

xxx

Şol kahr ile kazananlar, güle güle yedirenler
Götürdüm perdelerini, didarıma baksın demiş (122/6)

○ Alçakgönüllülük

Sosyal bilgiler ve tarih dersi öğretim programlarına dâhil edilmemiş olmakla birlikte Yunus Emre'nin insan olma kılavuzunun en önemli unsurlarından birini oluşturan alçakgönüllülük değeri bize göre programlara alınması ve öğretilmesi gereken değerlerden biridir. Bu nedenle O'nun bu konuyla ilgili şiirlerinden de birkaç örneğe yer vermek uygun olacaktır:

Miskinlik ile gelsin kimde erlik var ise
Merdivenden iterler yüksekte bakar ise (299/1)

xxx

Miskin olagör bari, benlikten ırak yürü,
Gönünde benlik olan miskinlikten ırakdur (84/4)

xxx

Yol oldur ki doğru vara göz oldur ki Hakk'ı göre
Er oldur ki alçak dura yüceden bakar göz değil (166/3)

xxx

İyi bana derviş diyen, nem ola derviş benim
Dervişlik yaylasında hareketi kış benim (225/1)

xxx

*Derviş adın idindüm derviş tonın tonandum
Yola baktım utandım hep işim yanlış benim (225/3)*

xxx

*İlmim var deyi, mağrur olmagıl
Hak kabul etti kefen soyanı (353/7)*

BECERİLER:

○ Değişim ve Süreklilik

Yunus Emre zamanın değiştiğini ve kötüye gittiğini belirtmektedir. Ancak diğer taraftan aslında değişen pek fazla bir şey olmadığını ve Yunus'un vurguladığı bazı noktaların günümüzde hala geçerli olduğunu ilginç şekilde görmekteyiz.

*İşidin ey ulular ahir zaman olmuştur
Sağ müslüman seyrekter, o da güman olusar (60/1)*

xxx

*Danışman okur tutmaz, derviş yolun gözetmez
Bu halk öğüt işitmez, ne sarp zaman olusar (60/2)*

xxx

*Gitti beyler mürveti, binmişler birer atı
Yediği yoksul eti, içtiği kan olusar (60/3)*

xxx

*Peygamber yerine geçen hocalar
Bu halkun başına zahmetlü oldu (387/7)*

xxx

*Müselmanlar zamane yatlu oldu
Helal yenmez haram kıymetlü oldu (387/1)*

xxx

*Haram ile hamir tuttu cihanı
Fesat işler eden hürmetlü oldu (387/3)*

xxx

*Kime kim Tanrıdan haber verürsen
Kakar başın salar hüccetlü oldu (387/4)*

xxx

*Fakirler miskinlikten çekti elin
Gönüller yakuban heybetlü oldu (387/6)*

○ İletişim

Ona göre insan ne zaman neyi konuşacağını bilmeli ve ona göre konuşmalıdır. Kötü, söz konuşmamalı, yerinde ve zamanında konuşmalıdır. Yunus Emre sözün bu dünya cehennemini sekiz uçmak derecesine getirebileceğine inanmaktadır.

*Kişi bile söz demini demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ede bir söz (102/5)*

Günümüz dünyasında dinlemeyi bilmemek, konuşarak anlamak, gönül almak yerine konuşarak kavga etmek veya gönül kırmak gibi iletişimle ilgili problemlerin gittikçe arttığı düşünülürse O'nun bu konuyu sade ve bir o kadar estetik bir şekilde ele aldığı şiirinin yeni nesillere aktarılmasının önemi ortaya çıkacaktır:

*Söz ola kese savaşı söz ola kesdire başı
Söz ola ağulu aş balıla yağ ede bir söz (102/2)*

xxx

*Kelecı bilen kişinün yüzünü ağide bir söz
Sözü bişirüp diyenün işünü sağide bir söz (102/1)*

xxx

*Kelecilerin bişirgil yaramazunu şaşurgıl
Sözün usula düşürgil demegil çağada bir söz (102/3)*

xxx

*Gel ahi iy şehriyarı sözüümüzü anla bari
Hezaran gevher dinarı kara toprağ ede bir söz (102/4)*

xxx

*Yürü yürü yolunıla gafıl olma bilinile
Key sakın key dilinile canuna dağ ede bir söz (102/6)*

xxx

*Yunus imdi söz yatından söyle sözü gayetinden
Hey sakın o Şeh katından seni ırağ ede bir söz (102/7)*

xxx

*Kişi neyi severise dilinde sözü ol olur
Şeksüzün söyleyim gelir gönlüm alanın sözünü (359/4)*

xxx

*Böyle şirin kelecile her hancaru varırısı
Yetmiş iki millete ol geçiriserdir nazını (359/5)*

xxx

*Ansız sözün gör nedir, çok söz hayvan yüküdür
Arife bir söz yeter tende gevher varısı (300/9)*

○ Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma

Yunus Emre'nin bu derece sevilmesinin ve tanınmasının asıl nedenlerinden biri de şiirlerini yaşayan halk dilinde söylemiş olmasıdır. Sarayın ve medresenin Arapça ve Farsçayı ön planda tuttuğu, Mevlâna'nın bile eserlerini Farsça yazdığı bir zamanda O Anadolu Türkçesini kullanarak halkın gönlüne seslenmiştir. Bu bakımdan Türkçenin en temiz, sade ve güzel örneklerini sunan Yunus Emre'nin şiirlerinden tüm programlarda ortak beceri olan Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerisini kazandırmak için de istifade edilmelidir.

SONUÇ

Her ne kadar Yunus Emre'nin tarihi şahsiyeti hakkında bilinenler sınırlı olsa da O'nun yaşadığı döneme gerek şiirleriyle gerekse davranışlarıyla müspet etkileri olmuştur. O, derleyici-toparlayıcı, hoşgörünün bayraktarlığını yapan, insanları ötekileştirmeden sevmeyi seçen kişiliğiyle Anadolu'da hoşgörünün bayraktarlığını yapmıştır.

Yunus Emre'nin zamanı ve mekânı aşan bu sevgi, hoşgörü, birlik ve bütünlük dolu mesajlarından özellikle vatandaşlık eğitimini amaçlayan sosyal bilgiler ve tarih dersleri değer ve becerilerinin öğretiminde yararlanılmalıdır. Gerek yaşadığı döneme ışık tutmuş bir tarihi şahsiyet olarak gerek değerleri büyük bir incelik ve söz sanatı ile işleyen mutasavvıf bir şair olarak Yunus Emre'yi 13. Yüzyıla hapsetmek ona yapılacak büyük bir haksızlık olacaktır. Zaten Yunus'un kendisi de "söylesünler sözlerim devrû zaman içinde" ifadesiyle belirttiği gibi verdiği insanlık mesajlarının kendisinden sonra gelenlere ulaşmasını dilemektedir. Bu nedenle yeni nesillere

Yunus'un mesajlarını iletmek ve "hoş körülü değil hoşgörülü" olmayı öğretmek öncelikle sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin görevleri arasında yer almalıdır.

KAYNAKÇA

Araz, Rifat; "*Yunus'ta Gördüğümüz İnsan Sevgisi ve Hoşgörü Yaklaşımları*", **Mürekkep, Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi**, Sayı 1, Kitap No:4, Ankara 2007, ss.:3-6.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı; "*Yunus Emre-Estetik Sırları*", **Yunus Emre İle İlgili Makalelerden Seçmeler**, (Haz.:Hüseyin Özbay, Mustafa Tatçı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, ss.:49-61.

Barca, Isabel; "*Kimlikler ve Tarih: Portekiz'deki Öğrenci Görüşleri*", **21. Yüzyılda, Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi**, (Ed.:M. Safran ve D. Dilek) Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2007, ss.:228-237.

Barton, Keith C. ve Linda Levstik,; **Teaching History for the Common Good**, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey 2004.

Baykara, Tuncer; "*Yunus Emre Döneminde Anadolu*", **Uluslar arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1991, ss.:33-40.

Bolay, Süleyman Hayri; "*Himmet, Zimmet ve Yunus*", **Yunus Emre İle İlgili Makalelerden Seçmeler**, (Haz.:Hüseyin Özbay, Mustafa Tatçı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, ss.:76-78.

Demirci, Mehmet; **Yunus'ta Hak ve Halk Sevgisi**, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Dilek, Dursun; **Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünme Gelişimi**, PegemA Yayınları, Ankara 2001.

Günay, Umay; "*Türk Kültürü Açısından Yunus Emre*", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları**, Yunus Emre Özel Sayısı, 1991/1, ss.:33-50.

Haydn, Terry, James Arthur ve Martin Hunt; **Learning to Teach History in the Secondary School**, Routledge, London, 1997.

Kabaklı, Ahmet; **Yunus Emre**, Toker Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1975.

Kazar, Mehmet; “Yunus Emre Divanı’nda İnsan Telakkisi”, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi: Sayı 11 (1999), ss.:101-117.

Koca, Süleyman; “Yunus Emre Divanı’nda Eski Türk Hayatının İzleri”, **Yunus Emre İle İlgili Makalelerden Seçmeler**, (Haz.:Hüseyin Özbay, Mustafa Tatçı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, ss.:279-290.

MEB; **Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6-7)**, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2005.

MEB; **Tarih Dersi Öğretim Programı (9-12)**, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2007.

Morin, Edgar; **Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi**, (Çev.:H. Dilli), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1999.

Öztürk, Cemil; “*Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*”, **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım**, (Ed. C. Öztürk), PegemA Yayınevi, Ankara 2007.

Özyurt, Cevat; “*Küreselleşme, Ulusal Eğitim ve Siyasal Toplumsallaşma*”, **21. Yüzyılda, Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi**, (Ed.:M. Safran ve D. Dilek) Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2007, ss.:211-227.

Paykoç, Fersun; **Tarih Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1991.

Safran, Mustafa; “*Soysal Bilgiler Öğretimine Bakış*”, **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**, (Ed. B. Tay ve A. Öcal), Pegem A Yayınevi, Ankara 2009, ss.:1-19.

Safran, Mustafa ve Bahri Ata; “*Barışçı Tarih Eğitimi Üzerine Çalışmalar: Türkiye’de Tarih Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri*”, **Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, Ankara 1996, ss.:11-26.

Sayılı, Aydın; “*Atatürk Kültür Merkezi 1991 Yunus Emre Uluslar arası Sempozyumu Açış Konuşması*”, **Uluslar arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 7-10 Ekim 1991, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1995, ss.:13-30.

Slater, John; **Teaching History in The New Europe**, Casell, London 1995.

Sunal, C. Szymanski ve M. Elizabeth Haas; **Social Studies For the Elementary and Middle Grades**, Pearson Allyn and Bacon, Boston 2002.

Şanlı, İsmet; *“Yunus Emre’nin İnsana, İnsanlığa Bakışı Ve Günümüze Mesajları”*, **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic**, Volume 4/2 Winter 2009, ss.955-961.

Tatçı, Mustafa; **Yunus Emre Divanı-Tenkitli Metin**, Yunus Emre Külliyyatı-II, H Yayınları, İstanbul 2008.

Türkmen, Fikret; *“Yunus Emre’nin Türk ve Dünya Edebiyatındaki Yeri”*, **Uluslar arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 7-10 Ekim 1991, Atatürk Dil-Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, ss:53-59.